

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Пономаренко О. В., к. пед. н., доцент

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

olgadin08@gmail.com

Ключові слова:

майбутні магістри психології,
професійна освіта, неформальна освіта,
принципи формування готовності.

У статті подано комплексне обґрунтування принципів підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. Серед наукових підходів, яким надано перевагу в рамках даного дослідження, представлено: особистісний, діяльнісний, аксіологічний, андрагогічний, акмеологічний. Зазначено, що конкретно-науковий рівень методології дослідження дає змогу визначитися з принципами побудови авторської пропозиції щодо акцентів організації педагогічного процесу в магістратурі з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 053 «Психологія». Авторський досвід підготовки майбутніх магістрів психології в якості викладача, багаторічне виконання обов'язків декана факультету соціальної педагогіки та психології та інші теоретичні та практичні аргументи дають змогу виділити десять принципів формування готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти: принцип інноваційності; принцип вершинної орієнтації; принцип суб'єктності; принцип самостійності; принцип опори на досвід суб'єкта навчання; принцип елективності; принцип інтеграції фахових знань; принцип створення особистісної освітньої продукції; принцип значущості і застосування результатів навчання; принцип рефлексії.

READINESS OF FUTURE MASTERS IN PSYCHOLOGY FOR PROFESSIONAL ACTIVITY: PRINCIPLES OF ITS FORMATION IN INFORMAL EDUCATION

Ponomarenko O. V., PhD in Pedagogy, Associate Professor

Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

Key words:

future masters in psychology, professional
training, informal education, professional
readiness formation.

The article presents important principles of constructing pedagogical process for future masters in psychology. It focuses on a set of forms, methods and means of masters' professional training, which allow revealing the essence of author's opinion on the issue, distinguishing the described framework characteristics and determining perspective ways of development and optimization. It has been proved that complex substantiation of the principles of future masters in psychology professional training framework in the conditions of informal education will give additional impetus for structuring and selection of modern efficient research. It will also enable the application of scholarly achievements of the past, giving opportunity to abandon inaccurate research based on flawed methodology. We gave precedence to the following scholarly approaches in this research: personal, activity, axiological, andragogical, and acmeological. It is stated that specific methodology was selected for the research and it determines the principles of author's framework regarding the milestones and deliverables of the pedagogical process for masters' training (Subject Area 05 – «Social and Behavioral Sciences», Specialty 053 «Psychology»). The author's teaching experience in training future masters of psychology, her expertise of performing the duties of the dean of the faculty of social pedagogy and psychology and other theoretical and practical arguments, allow to distinguish ten principles of forming the readiness of future masters in psychology for professional activity in the conditions of informal education. They are as follows: the principle of innovation; top orientation; personality orientation; independence; the principle of reliance on the experience of an individual; the principle of electivity; the principle of professional knowledge integration; creating personal educational products; the principle of significance and application of learning outcomes; the principle of reflection.

Постановка проблеми

Важливість принципів у побудові педагогічного процесу у вищій школі не потребує додаткового обґрунтування або наукової дискусії. Проте їх вибір у кожній роботі завжди пов'язаний з великою

кількістю суб'єктивних варіантів формулювання, існування можливості перетікання із однієї концепції в іншу за рахунок незначної компіляції. А втім, за допомогою сформульованих принципів можна більш точно уявити сукупність саме тих форм, методів та

засобів професійної освіти, що дасть змогу якнайповніше розкрити сутність авторської концепції, виокремити її характеристики та визначити перспективні шляхи розвитку та оптимізації.

При цьому, за нашим баченням, комплексне обґрунтування принципів підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти дасть додатковий поштовх для структурування і відбору сучасних наукових знахідок, а також для обережного використання наукових досягнень минулого, відмовляючись від тих, що були хибними і неточними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Серед наукових підходів, яким ми надаємо перевагу в рамках даного дослідження, представлено: особистісний (Р. Вайнола [2], І. Якиманська [9] та ін.), діяльнісний (А. Леонт'єв [7] та ін.), аксіологічний (С. Вітвицька [3], І. Зязюн [6] та ін.), андрагогічний (Ж. Борш [1], С. Змеєв [5] та ін.), акмеологічний (А. Деркач, Н. Кузьміна [4] та ін.).

Зазначимо, що конкретно-науковий рівень методології дослідження проблеми підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти представлений даними підходами, дає змогу визначитися з принципами побудови авторської пропозиції стосовно акцентів організації педагогічного процесу в магістратурі з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 053 «Психологія».

Метою даної статті є висвітлення сутності принципів формування готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Виклад основного матеріалу

Розглянуті у попередній статті [8] аспекти методології дослідження проблеми формування готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти на конкретно-науковому рівні дали змогу гіпотетичного припущення, що успіху в зазначеній професійній освіті можуть сприяти дотримання певних принципів.

Розглянемо зазначену тему детальніше

Одним з очевидних принципів, що завжди детермінує будь-які зміни, – є принцип *інноваційності*. Його дотримання в підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти зумовлено необхідністю адекватної відповіді на виклики та тенденційні зрушення, що відбуваються у метасистемі – суспільстві, яке на сучасному етапі є інформаційним.

Цей принцип передбачає оновлення змісту професійної підготовки магістрантів психології, застосування інноваційних форм, технологій й засобів, що забезпечить належний вплив на всі аспекти готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Реалізація цього принципу може бути здійснена шляхом:

- ознайомлення магістрантів із світовим досвідом успішної професійної діяльності психологів в умовах неформальної освіти;
- адаптації світових інноваційних рішень до власної практики як психолога;
- освоєння сучасних функцій психолога в умовах неформального суспільства;
- опанування новітнього інструментарію психолога в умовах неформального суспільства;
- освоєння нових можливостей професійної діяльності психолога в умовах неформальної освіти та інформаційного суспільства.

Наступним принципом, що має створити стійкий мотив до самовдосконалення майбутніх магістрів психології, може стати принцип *вершинної орієнтації*.

Принцип вершинної орієнтації в підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти зумовлений необхідністю формування в майбутніх магістрів психології цільових орієнтирів їх професійного й особистісного розвитку, які є базою для формування відповідних ціннісних орієнтацій.

Цей принцип передбачає спрямованість процесу підготовки на досягнення «вершини» ефективності в майбутній професійній діяльності, яка виражена в досягненні оптимального, найкращого та найсприятливішого способу реалізації завдань професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Принцип вершинної орієнтації може бути реалізований шляхом:

- вивчення й обговорення діяльності магістрів психології, які є визнаними як найкращі фахівці галузі в умовах неформальної освіти;
- ознайомлення магістрантів-психологів із моделями продуктивної, малопродуктивної та непродуктивної професійної діяльності в умовах неформальної освіти;
- визначення й деталізації критеріїв оптимальності рішення психолога залежно від ситуації, яка склалася.

Принцип суб'єктності у підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти зумовлений необхідністю актуалізації функцій особистісної самоактуалізації, самореалізації та саморозвитку.

Цей принцип передбачає усвідомлення кожним майбутнім магістром психології себе в якості суб'єкта процесу підготовки до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. Відповідно, набуття статусу «суб'єкт навчання» покладає на майбутніх магістрів психології певну відповідальність за їхню активність й результати навчання.

Реалізація цього принципу може бути здійснена через:

– широке використання інтерактивних технологій та засобів, які служать запалом для включення суб'єктності магістранта;

– стимулювання усвідомлення магістрантами своєї суб'єктності та її ролі в особистісному та професійному розвитку засобами особистісно-зорієнтованих педагогічних технологій;

– забезпечення активності, вибірковості та творчості майбутніх магістрів психології, яка є базою для співтворчості викладача та студента як двох суб'єктів професійної підготовки.

Принцип самостійності в підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти зумовлений тим, що саме самостійна пізнавальна діяльність є найефективнішим інструментом особистісного й професійного розвитку особистості в умовах інформаційного суспільства, а також тим, що суб'єктність неможлива без самостійності.

Відповідно до цього принципу найбільш вагомими та значущими для особистості є самостійно здобуті у ході пізнавальної діяльності теоретичні знання, які є основою для подальшого самостійного освоєння вмінь та навичок. Саме такі самостійні пізнавальні здобутки глибоко осмислюються й складають основу для освіти майбутнього магістра психології, активізують різноманітні інтелектуальні процеси та сприяють особистісному й професійному розвитку.

Реалізація принципу самостійності магістрантів-психологів може бути здійснена шляхом формування в них теоретичної бази щодо форм, методів і засобів самостійної навчальної діяльності (самостійної роботи студента) та через самостійне їх випробування у процесі професійної підготовки.

Принцип опори на досвід суб'єкта навчання в підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти є розширенням принципу суб'єктності.

Цей принцип передбачає врахування в процесі професійної підготовки побутового, соціального та професійного досвіду кожного магістранта, адже такий досвід може бути джерелом навчання як для нього, так і для інших студентів.

Реалізація принципу опори на досвід суб'єкта навчання може бути здійснена через:

– представлення власного досвіду магістрантів-психологів у формі, доступній для сприйняття іншими;

– обговорення набутих майбутніми магістрами психології ціннісних орієнтацій, духовно-моральних норм та еталонів взаємовідносин з іншими в умовах неформальної освіти;

– обговорення набутих магістрантами-психологами соціально та життєво значущих способів професійної діяльності в умовах неформальної освіти;

– аргументацію кожним майбутнім магістром психології здійсненого вибору, особливостей процесу прийняття рішення та власних переживань у ході цього процесу.

Принцип елективності в підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти також є продовженням принципу суб'єктності та забезпечує гнучкість і варіативність освітнього процесу.

Цей принцип передбачає розширення можливостей для кожного магістранта-психолога в обґрунтованому виборі власної траєкторії професійної підготовки з урахуванням своїх можливостей та амбіцій.

Реалізація принципу елективності може бути здійснена шляхом:

– створення для магістрантів-психологів індивідуальних освітніх програм та індивідуальних освітніх планів підготовки до професійної діяльності в умовах неформальної освіти;

– усвідомлення майбутніми магістрами психології власних індивідуальних можливостей, схильностей та амбіцій до професійної діяльності в умовах неформальної освіти;

– надання магістрантам-психологам можливості вибору форм, змісту та видів освітньої підготовки;

– широкого використання самостійної роботи майбутніх магістрів психології.

Принцип інтеграції фахових знань у підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти зумовлений необхідністю забезпечити інтеграцію змісту навчання не лише за окремими фаховими дисциплінами, а й комплексно.

Цей принцип передбачає створення таких міжпредметних зв'язків між дисциплінами фахового циклу підготовки магістрантів-психологів, що сприятимуть збереженню та використанню набутих ними фахових знань з однієї дисципліни та забезпечать інтеграцію їх в іншу при вирішенні різноманітних професійних завдань.

Реалізація принципу інтеграції фахових знань може бути здійснена через:

– інтеграцію у зміст підготовки майбутніх психологів різноманітних фахових дисциплін, що забезпечить їх ефективну професійну діяльність в умовах неформальної освіти;

– постановку професійних завдань, що потребують інтеграції фахових знань майбутніх магістрів психології.

Принцип створення особистісної освітньої продукції у підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти зумовлений тим, що створюваний магістрантом особистісний зміст освіти інтенсифікує вивчення фахових дисциплін та забезпечує його засобами для подальших освітніх комунікацій.

Цей принцип передбачає створення майбутніми магістрами психології у процесі освітньої підготовки різноманітної освітньої продукції, наочних засобів та засобів подання інформації, які можуть бути використані ними у подальшій професійній діяльності в умовах неформальної освіти.

Реалізація цього принципу може бути здійснена через:

- подання в дистанційному курсі різноманітних засобів наочності, які можуть бути відтворені та змінені магістрантами-психологами відповідно до власного бачення;
- включення в підготовку майбутніх магістрів психології завдань, пов'язаних із створенням наочних засобів навчання;
- представлення й спільне обговорення розроблених магістрантами-психологами наочних засобів навчання.

Принцип значущості і застосування результатів навчання в підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти зумовлений необхідністю актуалізувати в магістрантів-психологів ціннісні орієнтації до освітнього процесу шляхом проголошення особистісної значущості та швидкого застосування його результатів.

Цей принцип базується на тому факті, що особистість значно краще засвоює той навчальний матеріал, який уважає найбільш значущим для подальшої професійної діяльності. Адже визнання майбутнім магістром психології значущості і можливості застосування набутих ними знань, умінь й навичок у подальшій роботі в умовах неформальної освіти формує їх позитивну пізнавальну мотивацію, що підвищує ефективність навчання.

Реалізація цього принципу може бути здійснена шляхом:

- урахування в процесі розробки навчального плану підготовки майбутніх магістрів психології соціального замовлення, потреб суб'єктів навчання, а також найбільш можливого відображення їх майбутньої діяльності в умовах неформальної освіти;
- ознайомлення магістрантів-психологів із метою й завданнями кожної дисципліни та її роллю в професійній діяльності в умовах неформальної освіти;
- уключення в кожний курс, кожену дисципліну за фахом практичних завдань, які дають змогу одразу ж використати на практиці набуті майбутніми магістрами психології знання.

Принцип рефлексії в підготовці майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти зумовлений необхідністю створити швидкий та точний зворотний зв'язок, який дасть можливість отримати висновки про ефективність освітнього процесу. А також тим, що рефлексія є основою для особистісного і професійного розвитку особистості магістранта-психолога.

Цей принцип передбачає створення для магістрантів-психологів рефлексивного середовища, у якому вони

матимуть змогу обговорювати власні переживання в конкретних ситуаціях, здійснювати самоаналіз, самокорекцію та саморегуляцію.

Реалізація принципу рефлексії може бути здійснена шляхом:

- спрямовування магістрантів-психологів на самопізнання та самовдосконалення з метою апробації різних видів «Я», особливо «Я-професійного» як психолога в умовах неформальної освіти;
- заохочення майбутніх магістрів психології до самооцінки й самоаналізу в контексті майбутньої професійної діяльності в умовах неформальної освіти;
- усвідомлення магістрантами-психологами своїх особистісних якостей та їх значення для подальшої роботи в умовах неформальної освіти.

Представлені аргументи дають змогу здійснити попередні гіпотетичні узагальнення, що можуть стати основою авторської концепції формування готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Висновки та перспективи дослідження

Авторський досвід підготовки майбутніх магістрів психології як викладача, багаторічне виконання обов'язків декана факультету соціальної педагогіки та психології та інші теоретичні та практичні аргументи дають змогу виділити десять принципів формування готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти:

- принцип інноваційності;
- принцип вершинної орієнтації;
- принцип суб'єктності;
- принцип самостійності;
- принцип опори на досвід суб'єкта навчання;
- принцип елективності;
- принцип інтеграції фахових знань;
- принцип створення особистісної освітньої продукції;
- принцип значущості і застосування результатів навчання;
- принцип рефлексії.

Результатом застосування цих принципів має стати створення інноваційно-освітнього середовища підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти, яке є особливим, науково організованим мікросоціумом з власною високоінтелектуальною атмосферою та ціннісними орієнтаціями.

Література

1. Борщ Ж. Андрагогічний підхід до підготовки майбутнього вчителя. *Педагогічні науки*. 2012. Вип. 55. С. 58-63.
2. Вайнола Р. Х. Реалізація особистісно орієнтованого підходу в процесі професійно-орієнтованої практики майбутніх соціальних педагогів. *Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2011. Вип. 15. С. 28–32.
3. Вітвицька С. С. Аксиологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка*. 2015. Вип. 10. С. 63-67.
4. Деркач А. А., Кузьміна Н. В. Акмеология – наука о путях достижения вершин профессионализма. Москва, 1993. 267 с.
5. Змеев С. И. Андрагогика: основы теории, истории и технологии обучения взрослых Москва: ПЕР СЭ, 2007. 272 с.
6. Зязюн І. Аксиологічні ресурси педагогічної дії вчителя. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2011. Вип. 1. С. 9-24.
7. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Политиздат, 1977. 304 с.
8. Пономаренко О. В. Методологія дослідження проблеми формування готовності майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти на конкретно-науковому рівні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін.. Запоріжжя, 2019. Вип. 66 (119). С. 342–347. URL : <http://pedagogy-journal.kpi.zp.ua/> (дата звернення: 01.07.2019).*
9. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе.. Москва: Сентябрь, 1996. 96 с.